

Informační bulletin

Společnosti

pro

hospodářské a sociální

dějiny

č. 2/’03

ISSN 1213-3892

Z O B S A H U :

POZVÁNKA

Předáška prof. A. Komlosy – 9. 12. na FF UK v Prazestr. 2

MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE

„Workshop“ o hospodářském nacionalismustr. 3

LITERATURAstr. 4

KRONIKA: **Jaroslav Pátek**str. 7

P O Z V Á N K A

Ústav hospodářských a sociálních dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze,

Austrian Science and Research Liaison Office Brno

a

Společnost pro hospodářské a sociální dějiny ČR

si Vás dovoluji srdečně pozvat na přednášku s názvem

**„GRENZE, UNGLEICHE REGIONALE ENTWICKLUNG UND MIGRATION.
DIE ÖSTERREICHISCHEN UND DIE BÖMISCHEN LÄNDER
IM 18. UND 19. JAHRHUNDERT“**

kterou prosloví paní

prof. dr. Andrea KOMLOSY

(Universität Wien)

v úterý dne **9. prosince** 2003 od **13.20 hod.**

v místnosti č. **201** (2. patro) hlavní budovy Filozofické fakulty UK
nám. J. Palacha 2, Praha 1.

Paní Andrea Komlosy se autorkou publikace *Grenze und ungleichte regionale Entwicklung. Binnenmarkt und Migration in der Habsburgermonarchie*, Wien 2003 (krátkou anotací viz na s. 5 tohoto čísla *IB SHSD*).

Výbor *Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny* se jménem svým i jménem dalších spolupřátajících institucí těší na Vaši účast.

Pracovní seminář o hospodářském nacionalismu a národních elitách.

Jak jsme Vás informovali v minulém čísle *Informačního bulletinu SHSD*, výbor Mezinárodní asociace hospodářských dějin soustředil v první polovině letošního roku návrhy na témata jednotlivých odborných sekcí pro připravovaný mezinárodní kongres hospodářských dějin v Helsinkách v r. 2006 (viz *IB SHSD* č. 1/03, s. 3-5). Výbor IEHA došlé náměty posoudil a rozhodl, které z nich budou zařazeny do programu jednání zmíněného kongresu.

Také zástupci naší *Společnosti* podali výboru IEHA své návrhy. S radostí můžeme konstatovat, že v rámci příprav na zmíněný XIV. světový kongres hospodářských dějin v Helsinkách byl přijat společný návrh českých hospodářských historiků a jejich německých kolegů z Evropské univerzity Viadrina ve Frankfurtu nad Odrou na uspořádání sekce o hospodářském nacionalismu a národních hospodářských elitách ve střední a východní Evropě v 19. a první polovině 20. století.

Pro zmapování současného stavu poznání dané problematiky i jako prezentaci prvních výsledků práce na této tématice byl uspořádán mezinárodní seminář („workshop“) „Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten“. Uskutečnil se v Praze 18. a 19. září letošního roku za účasti historiků z České republiky, Německa, Polska a Maďarska. Organizátory byli doc. Edurad Kubů z Ústavu hospodářských a sociálních dějin Filozofické fakulty UK v Praze a prof. Helga Schulz z univerzity ve Frankfurtu nad Odrou.

Úvodní referáty přednesli prof. Helga Schulz a doc. Jiří Štaif z pořádajících institucí. Příspěvek německé kolegyně se zabýval obecně problémy výzkumu hospodářského nacionalismu, J. Štaif se soustředil hlavně na české podnikatelské elity před rokem 1918. Poté postupně vystoupila více než desítka zasvěcených odborníků, např.: P. Vošahlíková, J. Šouša a J. Novotný, V. Lacina, M. Hořejš, I. Jakubec, J. Štemberk, Ch. Boyer, D. Jančík, U. Müller, E. Kubů, B. Hoffmannová a A. Doležalová. Ve svých příspěvcích podrobněji osvětlili jednotlivé dílčí aspekty sledované problematiky. Soustředili se zejména na otázky formování a dalšího vývoje národních hospodářských elit, dále nostrifikaci průmyslových podniků po první světové válce, na projevy hospodářského nacionalismu v bankovníctví, dopravě, obchodní sféře a reklamě. Vedle prezentace dosavadních výsledků bádání poukázaly přednesené příspěvky i následující diskuse na problémy dalšího výzkumu a zdůraznily zejména naléhavou potřebu užší multinationální spolupráce.

Z jednání celého mezinárodní semináře je připravován samostatný sborník. Měl by vyjít v průběhu příštího roku. Přesnější termín vydání i konečná podoba publikace však závisí na dostupných finančních prostředcích.

Vlastislav Lacina

L I T E R A T U R A

* * *

Zdeněk Kárník, *České země v éře První republiky (1918 - 1938). Díl III. Boj o přežití (1936 - 1938)*. Libri, Praha 2003, 803 s. ISBN 80-7277-119-1.

Třetím dílem se dostala v úplnosti na knižní trh objemná trilogie Zdeňka Kárníka k dějinám Československa v meziválečném období. Poslední díl je věnován pouze třem letům, pro další vývoj Československa však letům rozhodujícím. V osmi kapitolách, zachycujících období let 1936 – 1937, autor věnoval pozornost sociální struktuře ČSR, hospodářské, sociální a vnitropolitické situaci, vývoji obyvatelstva, vývoji přírodních a technických věd, vývoj humanitních věd a školství, umění (celkem tři kapitoly). Vývoj jediného roku 1938 je vylíčen v pěti kapitolách (armáda, období únor-květen, květen-září, září a nakonec samostatně poslední týden září 1938). Text uzavírá obsáhlý závěr. Problematice hospodářského, sociálního, vědeckého a technického vývoje je věnována většina kapitol prvního oddílu a jedna kapitola druhého oddílu. Součástí práce tvoří dále čtyři přílohy, objemný soupis pramenů a literatury jmenný rejstřík a seznam zkratk. V závěru publikace autor uvádí, že se nový stát musel vyrovnat z hospodářského hlediska s dvěma negativy - s likvidací velkého trhu bývalé monarchie a s celkovým trendem hospodářského vývoje v Evropě a ve světě. Plastičnost výkladu je umožněna řadou zajímavých vyobrazení a tabulek. Kniha zaujme jistě nejen odborníky z řad hospodářských a sociálních historiků, ale i další zájemce.

I.J.

* * *

Görgy Kövér – Ágnes Pogány, *Die binationale Bank einer multinationalen Monarchie. Die Österreichisch-Ungarische Bank (1878-1922)*, Beiträge zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte Nr. 94, Stuttgart 2002, 204 s. ISBN 3-515-08078-3. ISSN 0723-5453.

Publikace dvou budapeštských autorů – v současnosti asi nezasvěcenějších odborníků na dějiny finančních institucí v Maďarsku – se ve dvou obsáhlých částech podrobně zabývá vznikem, vývojem a posléze likvidací Rakousko-Uherské banky. Tedy podniku, jež - podle hlasu některých skeptiků - patřil k nejlépe fungujícím společným institucím bývalého habsburského dvojstátí. Kniha má dvě relativně samostatné části. V první se G. Kövér věnuje vývoji zmíněné banky do roku 1914. Sleduje postupnou proměnu její předchůdkyně, Rakouské národní banky, dále rozpaky přechodného období od rakousko-uherského vyrovnání do vzniku nové centrální banky (1867-1878) a posléze činnost nové instituce až do vypuknutí války. Ve druhé části Á. Pogány analyzuje činnost a postavení banky v době války a dále podrobně popisuje okolnosti a postup její likvidace – od definitivního ztroskotání snah o její záchranu (říjen 1918 – září 1919) až po samotný zánik banky v r. 1922. I když publikační výstupy obou autorů k dané problematice

jsou poměrně četné, český čtenář má poprvé v takovémto rozsahu možnost seznámit se s jejich závěry v němčině – tedy v jazyce jemu přece jenom dostupnějším.

J.H.

* * *

Andrea Komlosy, *Grenze und ungleiche regionale Entwicklung. Binnenmarkt und Migration in der Habsburgermonarchie*. Promedia Druck- und Verlagsges. m. b. H., Wien 2003. 512 s. Edition Forschung. ISBN 3-85371-201-0.

Andrea Komlosy se dlouhodobě věnuje problematice regionální historie v oblasti Waldviertel, Weinviertel a přilehlých oblastí jižních Čech a jižní Moravy. Její nejnovější publikace je zasvěcena problematice hranic a nestejného regionálního vývoje na příkladu vnitřního trhu a migrace v rámci habsburské monarchie v období od 18. století do rozpadu monarchie, avšak s odkazem na aktuálním akcent pro řešení obdobných problémů Evropské unie. Obsáhlá historická práce se ozřejmuje mechanismy spjaté s migrací. Práce je zaměřena především na české a rakouské země. Práce je založena na dlouhodobém archivním výzkumu v rakouských a českých archivech. Tabulky uvedené v textu stejně jako na závěr v příloze dokreslují autorčin výklad. Velmi bohatý je soupis literatury rakouské a dalších proveniencí též české. Publikace se jistě stane nepostradatelnou nejen pro historiky hospodářských a sociálních dějin, zajímajících se o středoevropský prostor, ale i pro další zájemce z řad veřejnosti.

I.J.

* * *

Dvě důležité pomůcky ke studiu sociálních dějin (bibliografie a antologie)

Přemysl Ježek, *Česká tělovýchovná a sportovní literatura 1919-1945*, Fakulta tělesné výchovy a sportu UK, Praha 2002. 1. díl (úvod, A-K), 2. díl (L-S), 3. díl (Š-Ž, výroční zprávy, edice, rejstřík), celkem 1460 s. ISBN 80-86317-26-9.

Třídílný komplet představuje vyvrcholení dosavadního celoživotního úsilí a díla dnes již téměř devadesátiletého autora, který dlouhá desetiletí shromažďoval bibliografické záznamy publikačních počínů z oblasti tělesné výchovy a sportu. Ježkova práce mapuje vývoj tohoto nezastupitelného fenoménu moderní společnosti a jeho odraz v knižní produkci, odborném tisku i běžné publicistice. Navazuje na jeho dřívější práci „Česká knižní tělovýchovná literatura od první poloviny 19. století až do roku 1918“, která vyšla již před pětácti lety (Praha 1968).

Hlavní obsah objemné třísvazkové publikace tvoří více než šest a půl tisíce bibliografických záznamů. Shrnují celou škálu příspěvků se sportovní a tělovýchovnou, ale současně i sociálně historickou tematikou. Vedle úvahových a teoretických publikací to jsou spisy historického a vzpomínkového charakteru (památníky, pamětní listy apod.), brožury metodických pokynů a statě organizačního rázu a významu (stanovy, řády, směrnice). Dále to jsou materiály, dokumentující bohatý vnitřní život i společenský ruch v tělovýchovných, sportovních a skautských organizacích, v jejich ústředích, župách, kra-

jích, jednotách, spolcích i klubech (např. nejrůznější výroční zprávy, ročenky, almanachy, šibřínkové a výletní listy ap.). Zařazeny jsou i spisy, jež sice nemají konkrétní sportovní či tělovýchovný obsah, jsou však důležité pro poznání vývoje jednotlivých ideových směrů či jednotlivých organizací (např. „sokolství“, „orelství“, skauting, federální DTJ).

Jednotlivé záznamy jsou řazeny abecedně podle autora či podle prvního slova názvu. P. Ježek v řadě případů rozšiřovává i některé publicistické pseudonymy či novinářské značky. Zvláště cenné je to, že většinu významnějších autorů představuje v krátkém životopisném profilu. Publikace tak přináší doslova několik stovek krátkých medailonů osobností z mnoha oblastí našeho společenského života. Abecední seznam statí je doplněn soupisem výročních zpráv tělovýchovných a sportovních organizací, dále velmi cenným přehledem téměř dvou stovek knižních sbírek či edičních řad a pochopitelně velmi důležitým věcným rejstříkem.

Publikace, jež vznikla za podpory GA ČR a již z odborného hlediska zaštilil M. Waic a prof. E. Bosák, znamená určitě významnou pomůcku k poznání důležité oblasti našich sociálních dějin a historie každodennosti meziválečného období i doby protektorátní.

Jana Čechurová (ed.), *Antologie studijních textů k novověkým sociálním dějinám, V./2,* Karolinum Praha 2003, 252 s. ISBN 80-246-0461-2.

Druhý díl pátého svazku uzavřel sedmiletý projekt Semináře sociálních dějin Ústavu hospodářských a sociálních dějin FF UK. Čítanku, antologii materiálů, věnovaných takřka výhradně sociální problematice tvoří v chronologickém pořadí reprezentativní soubor 46 ukázek textů z 20. století, a to od roku 1920 do 1999. Dílem se jedná o dosud nepublikované archivní dokumenty, dílem pak o dokumenty publikované. Pětice sociálních historiků vybrala různé typy materiálů, od úředních (matriky, nařízení, petice, úřední dotazník, encyklika, právní dokumenty), přes neúřední (kroniky, memoranda, osobní korespondence), dále autobiografie a paměti, projevy, publicistiku (karikatura) a periodika. Výběr vlastně představuje jakousi nabídkovou paletu různého typu materiálu k sociálním či v některých případech i k hospodářským dějinám. Pod textem je vždy uveden zdroj dokumentu, jeho uložení a vysvětlující poznámky.

I.J. + J.H.

* * *

Historie/Historica č. 10, *Profesoru Milanu Myškoví k sedmdesátinám,* Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity/Acta facultas philophicae Universitatis ostraviensis 208, Ostrava 2003. 210 s. Řes. něm. ISBN 80-7042-616-0. ISSN 1213-8452.

Nejnovější sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity vznikl jako pocta k významnému životnímu jubileu prof. PhDr. Milana Myšky, DrSc. Jeho autoři chtěli tímto způsobem vzdát hold dlouholetému vědeckému, organizátorskému a pedagogickému působení tohoto předního českého odborníka na hospodářské dějiny. Odborná část sborníku, celkem 15 studií, zobobňuje jednotlivé tematické okruhy Myškovy vědecké práce, a to hospodářské a sociální dějiny, osobnosti veřejného života, Ostrava a Ostravsko v dějinách 19. století a občanská společnost. Sborník je tematicky i časově

pestře a mnohovrstevně koncipovaný. Autory jednotlivých příspěvků jsou zástupci několika generací, témata studií umožňují získat představu o vědeckém potenciálu badatelů ze Slezska, Moravy i z Čech. Sborník je nejen důstojným holdem jubilantovi, ale odborný obsah příspěvků obohacuje odbornou historickou veřejnost a rozšiřuje naše poznání.

I.J.

* * *

K R O N I K A

Odešel významný historik českých a evropských hospodářských dějin

(K úmrtí Jaroslava Pátka)

Dne 23. července 2003 odešel ve věku 69 let významný historik českých a evropských hospodářských dějin - Jaroslav Pátek. Narodil se 7. května 1934 v Horní Lhotce u Chotěboře na Českomoravské vrchovině. Po absolvování gymnázia v České Lípě a Chotěboři vystudoval Vysokou školu pedagogickou v Praze. Povolání učitele na gymnázium a poté na Univerzitu Karlově (Pedagogická a Filozofická fakulta), kromě svého několikaletého působení ve funkci československého představitele v UNESCO v Paříži, zůstal věrný až do své smrti. Na konci 60. let získal titul PhDr. a CSc., na počátku 70. let se habilitoval a v polovině 80. let byl jmenován profesorem.

Svou badatelskou činnost zaměřil především na oblast dějin vědy a techniky, dějin zemědělství a potravinářského průmyslu, československých dějin a na didaktiku vyučování dějepisu. V posledních deseti letech se věnoval dále dějinám podnikání, dějinám československého bankovníctví a problematice kapitálových a kartelových vztahů Československa k Německu a Rakousku v meziválečném období.

Obsáhlý je seznam Pátkových historických prací a studií, uveřejněných u nás i v zahraničí, kromě toho je autorem několika středoškolských učebnic (viz Lexikon českých historiků, s. 226 a elektronická podoba publikační činnosti pracovníků Univerzity). Dále publikoval větší počet vědeckých sdělení, recenzi a popularizačních článků a podporil vědecká bádání řadou odborných posudků.

J. Pátek byl rozeným učitelem, dovedl přitažlivě vyložit látku. V posledních letech vchoval řadu studentů a doktorandů zejména ve svém semináři k dějinám podnikání v českých zemích. Významnou byla i Pátkova organizátorská a editorská činnost v československém, českém a evropském měřítku. Z této uveďme např. organizaci konference k 100. výročí narození prof. B. Mendla (1992), mezinárodního workshopu (spolu s A. Teichovou, A. Mosserem) Der Markt im Mitteleuropa in der Zwischenkriegszeit 1918-1938 (1994) a redakci (spolu s E. Kubů) hospodářské syntézy Mýtus a realita hospodářské vyspělosti meziválečného Československa.

Jaroslav Pátek byl členem několika národních a mezinárodních vědeckých společností (např. ICOHTEC). Z další Pátkovy odborné vědecké činnosti je třeba uvést jeho nezanedbatelný recenzní podíl na vydání Kutnarových Přehledných dějin českého a slovenského dějepisectví (1978) a jeho zásluhu o vydání českého překladu základní práce A.

Teichové z oblasti mezinárodních financí - Mezinárodní kapitál a Československo v letech 1918-1938 (1994).

V roce 1990 se J. Pátek spolu s dalšími kolegy podílel významnou měrou na vzniku nového pedagogicko-vědeckého pracoviště Filozofické fakulty Univerzity Karlovy – Katedry (později Ústavu) hospodářských a sociálních dějin. Přispěl nezištně nově budovanému pracovišti zejména zprostředkováním svých zahraničních kontaktů.

Posledního červencového dne se do strašnického krematoria přišli s J. Pátkem rozloučit jeho příbuzní, kolegové a známí.

Jeho dílo bude i nadále obohacovat naše historické poznání. Naše *Společnost pro hospodářské a sociální dějiny*, v jejímž výboru Jaroslav Pátek několik let pracoval, tak ztratila váženého spolupracovníka, řada z nás pak velkoryšého a moudrého přítele.

Zdeněk Jindra – Ivan Jakubec

* * *

Informační bulletin Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny vydává výbor této Společnosti. Číslo 2/03 vyšlo v Praze, 2003, 8 s. - ISSN 1213-3892. Do tisku připravili doc. PhDr. Ivan Jakubec, CSc., Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK, Celetná 20, 116 38 Praha 1 (e-mail:ivan.jakubec@ff.cuni.cz) a PhDr. Jan Hájek, CSc., Historický ústav AV ČR, Prosecká 76, 190 00 Praha 9 (e-mail: hajek.jan@mail.cz). Na tyto adresy prosím posílejte jak příspěvky do příštích čísel **IB SHSD**, tak i své připomínky k jeho obsahu. *Děkujeme.*

Redakce.